

İSTİKLAL MAHKEMELERİ ÜZERİNE BİR BİBLİYOGRAFYA DENEMESİ

Ahmet MEHMETEFENDİOĞLU*

Cemal Necip GÜREL**

Öz

İstiklal Mahkemeleri üzerine yapılan ilk bilimsel çalışma, Ergün Aybars'ın 1972 yılında yayınlanan "İstiklal Mahkemeleri 1920-1923" başlıklı doktora tezidir. Prof. Dr. Aybars, İstiklal Mahkemeleri'ni konu alan çalışmalarını, 1979 yılında yayınladığı "Cumhuriyet Dönemi İstiklal Mahkemeleri 1923-1927" başlıklı doçentlik tezi ile tamamlamıştır. Çalışmalarında İstiklal Mahkemeleri'nin Türk Devrim'i içerisindeki işlevinin ne olduğu sorusuna yanıt arayan Aybars, bu alandaki öncü isim olarak kabul edilmektedir.

İstiklal Mahkemeleri üzerine Aybars'ın çalışmalarını takip eden pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar içerisinde, konuyu objektif bakış açısıyla ele alan, belgelere dayanan ve bilimsel nitelik taşıyan eserler olduğu kadar; İstiklal Mahkemeleri'ni ideolojik bakış açısıyla ele alan, herhangi bir belgeye dayanmayan ve bilimsellikten uzaklaşan eserlerin varlığı da dikkati çekmektedir.

Bu makalede, Cumhuriyet tarihinin tartışılan konularından biri olan İstiklal Mahkemeleri üzerine yapılmış araştırma ve incelemeler bir bütün halinde verilmeye çalışılmış ve elde edilen bilgiler kategorilere ayrılarak alfabetik olarak listelenmiştir. Bulgular, istatistiki yöntemler ile kategorisel olarak analiz edilmiş ve grafiklere dönüştürülerek İstiklal Mahkemeleri'ni konu alan çalışmalar üzerine bibliyografya denemesi ortaya konulmuştur. Çalışma; literatüre, konuyla ilgilenen araştırmacı ve okuyuculara katkı sunma amacını taşımaktadır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Devrimi, Hıyanet-i Vataniye Kanunu, İstiklal Mahkemeleri, Ergün Aybars.

AN ESSAY OF BIBLIOGRAPHY ABOUT THE COURT OF INDEPEDENCE

* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, (a.mehmetefendioglu@deu.edu.tr).

** Bağımsız Araştırmacı, (cemalgurel@gmail.com).

Abstract

The first scientific research about the Court of independence is the Phd thesis of Ergün Aybars, named "Court of Independence 1920-1923". Prof. Dr. Aybars completed his researches which take place on Court Of Independence, with associate work called "Court of Independence in Republic Period 1923-1927" , which published in 1979. In his works, he searched for answers about the function of Court of Independence in Turkish Revolution, Aybars is accepted as a leader in this branch.

There is a lot of research on Court of Independence, which has been followed of Aybar's leadership on this section. Among these researches, as there are scientific work which based on documents and carries a scientific quality takes the tittle objective way although there are researches takes attention which takes the matter ideological, doesn't based on documents and getting away from being scientific.

In this article, The Court of Independence; which has been an argued so many times in History Of The Republic, all the documents and researches has been tried to give as whole; The informations which is gained to be listed alphabetically as distinguished by their categories. The findings has been analyzed categorized as statisticly. The results which gained has been turned into graphics and an essay tried to be put on a place based on researches of Court Of Independence. The research planning that to made a contribution to literature and who all researches and readers takes their interests on this matter.

Keywords: *The Grand Assembly Of The Turkey, Turkish Revolution, The Law Of Betrayal of Homeland, Court Of Independence, Ergün Aybars.*

Giriş

23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birlikte Türk Devrimi'nin temelleri atılmıştır. B. M. M.'nin bu süreçte karşılaştığı en önemli sorun, emperyalist işgale karşı direnmek için ihtiyaç duyduğu askeri güçten yoksun oluşudur. İşgale karşı direnebilmek için ihtiyaç duyduğu düzenli ordunun teşkil edilebilmesinin önündeki en büyük engel ise, Anadolu'da oluşan devlet otoritesinin eksikliğinden güç alarak gün geçtikçe büyüyen güvenlik sorununun çözülmesiydi. İç isyanlar ve asker kaçakları sorunu, bu süreçte B. M. M.'nin ivedilikle çözmesi gereken hayati sorunlar haline gelmişti¹.

29 Nisan 1920'de kabul edilen Hıyanet-i Vataniye Kanunu, B. M. M.'nin bu bağlamda aldığı ilk önlem olarak kabul edilmektedir². On dört maddeden oluşan bu kanuna göre; isyana katılanlara idam cezası verilecek, isyanı teşvik edenler ağır şekilde cezalandırılacaktı. Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun uygulaması olağan mahkemelere verilmişti. Mahkemeler alınan kararları Meclis'e gönderiyor, kararlar Meclis tarafından onayladıktan sonra hüküm kesinleşiyordu. Ancak olağanüstü koşullar altında bu yöntemle sonuç alınmayacağı kısa süre içerisinde anlaşılmıştı³.

1 Ergün Aybars, İstiklal Mahkemeleri, Doğan Kitap, İstanbul, 2014, s. 47.

2 İlgili kanun metni için Bkz.: Resmi Gazete, 07.02.1337.

3 A.g.e., s.s. 69-77.

Hıyanet-i Vataniye Kanunu'ndan beklenen sonucun elde edilememesi nedeniyle, daha güçlü tedbirler alınması gündeme gelmişti. Bu bağlamda İstiklal Mahkemeleri'nin de kuruluşunu sağlayan 11 Eylül 1920 tarihli Firariler Hakkında Kanun'un çıkarılması söz konusu olmuştur⁴. İlk olarak "İhtilal Mahkemeleri" adı altında kurulması teklif edilen bu olağanüstü mahkemelerin adil bir yargılama yaparak, hızlı çalışması ve çabuk karar vermesi amaçlanmıştır⁵.

İstiklal Mahkemeleri'nin kuruluşunda Fransız İhtilali sırasında görev yapan İhtilal Mahkemeleri örnek alınmıştır. Kuruluşlarındaki amaç, düzenli ordunun kurulmasını sağlamak için asker kaçakları sorununu çözmek idi. Bununla birlikte kuruluşlarından çok kısa bir süre sonra yetkileri; vatana ihanet, yolsuzluk, soygun, saldırı casusluk, bozgunculuk, ayaklanma gibi suçları da içine alacak şekilde genişletildi⁶.

1920-1923 yılları arasında on dört İstiklal Mahkemesi görev yaptı⁷. Bu dönemde görev yapan İstiklal Mahkemeleri, 'Birinci Dönem İstiklal Mahkemeleri' olarak da adlandırılmaktadır. 'İkinci Dönem İstiklal Mahkemeleri' ise, 1923-1927 yılları arasında görev yapmıştır. Bu süreçte, üç İstiklal Mahkemesi çalışmıştır. Bu dönemde görev yapan mahkemeler; 'Gazeteciler Davası', 'Şeyh Said İsyanı', 'İzmir Suikasti' gibi çok önemli davalara bakmıştır⁸. 3 Mart 1927 tarihli 979 sayılı kanunla İstiklal Mahkemeleri'nin görevine son verilmiştir⁹. Görevine son verilmesine karşın uzun süre yürürlükte kalan İstiklal Mahkemeleri'nin kaldırılması, 11 Mayıs 1949 tarihli 5384 sayılı kanun ile gerçekleşmiştir¹⁰.

İstiklal Mahkemeleri üzerine yapılan ilk bilimsel çalışma, Ergün Aybars'ın 1972 yılında yayınlanan "İstiklal Mahkemeleri 1920-1923" başlıklı doktora tezidir¹¹. Prof. Dr. Aybars, İstiklal Mahkemeleri'ni konu alan çalışmalarını, 1979 yılında yayınladığı "Cumhuriyet Dönemi İstiklal Mahkemeleri 1923-1927" başlıklı doçentlik tezi ile tamamlamıştır¹². Çalışmalarında İstiklal Mahkemeleri'nin Türk Devrim'i içerisindeki işlevinin ne olduğu sorusuna yanıt arayan Aybars'a göre, İstiklal Mahkemeleri devrim mahkemeleriydi ve Türk Devrimi'nin bir organı olarak görev yapmışlardı¹³.

4 İlgili kanun metni için Bkz.: Resmi Gazete, 21.02.1337.

5 A.g.e., s.s. 83-88.

6 A.g.e., s. 46.

7 A.g.e., s. 47.

8 A.g.e., s. 229.

9 İlgili kanun metni için Bkz., *Resmi Gazete*, 03.03.1927.

10 İlgili kanun metni için Bkz., *Resmi Gazete*, 11.05.1949.; A.g.e., s. 527.

11 Prof. Dr. Ergün Aybars'ın hayatı ve tarihçiliği ile ilgili daha geniş bilgi için Bkz.: *Ergün Aybars ile Tarih ve Türkiye*, (Yay. Haz. A. Gözcü), Zeus Kitabevi, İzmir, 2008. Prof. Dr. Aybars'ın İstiklal Mahkemeleri hakkında hazırlamış olduğu ve genel okuyucu kitlesine hitap eden yazı dizileri için Bkz.: Ergün Aybars, "İstiklal Mahkemeleri", *Milliyet Gazetesi*, 29 Ekim 1996 - 5 Kasım 1996.; Ergün Aybars, "İstiklal Mahkemeleri Gerçeği", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Kasım - 10 Aralık 1994. Aybars'ın İstiklal Mahkemelerini konu alan bir röportajı için Bkz., Nuriye Akman, Üzümünü Ye Bağımı Sor, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.

12 A.g.e., s. 12.

13 A.g.e., s. 539. Prof. Dr. Ergün Aybars'ın Türk Devrimi'ni geniş bir perspektif üzerinden

Yöntem

Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde, Ekim-Kasım 2015 tarihleri arasında Tübitak Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi Ulusal Toplu Katalog ve Ulakbim Dergi Park, Akademia Sosyal Bilimler İndeksi; Araştırmax Bilimsel Yayın İndeksi; Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi; Türkiye Büyük Millet Meclisi Açık Arşiv Sistemi; Google Scholar; Milli Kütüphane'ye ait Cumhuriyet Dönemi Makaleler Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası veri tabanlarının yanı sıra Türkiye'de çıkan çeşitli süreli yayınların dizinleri, sempozyum ve kongre bildiri kitapları taranmıştır.

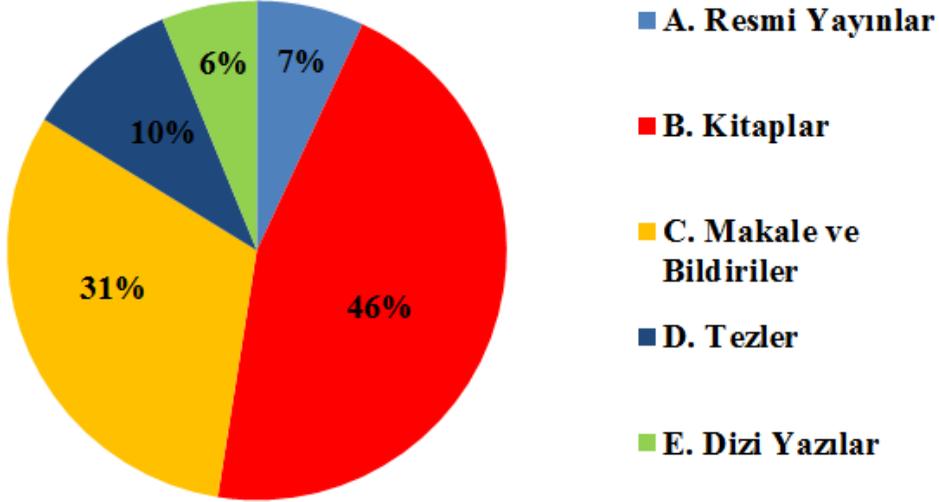
Tespit edilen eserler, türlerine kategorilere ayrılmış ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Araştırma sırasında İstiklal Mahkemeleri'ni konu alan yayınlanmış tüm eserlere ulaşmaya özen gösterilmiş ve İstiklal Mahkemeleri hakkında köklü bir bibliyografya ortaya konulmaya gayret edilmişse de, konu oldukça geniş kapsamlı olduğu için gözden kaçan eserlerin olabileceğini de kabul etmek gerekmektedir. Bu bakımdan çalışmamıza zaman içinde yeni çalışmaların eklenebileceğini ve eksikliklerinin tamamlanmaya çalışılacağını belirtmek gerekmektedir.

Araştırma kapsamında eserler; resmi yayınlar, kitaplar, makale ve bildiriler, tezler ve dizi yazılar olmak üzere beş ana başlıkta sınıflandırılmıştır. Çalışma kapsamında, 259 adet eserin künyesine yer verilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'de İstiklal Mahkemeleri ile ilgili yapılan çalışmaların eser kategorisindeki dağılımında en fazla yayının kitap kategorisinde olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu eserlerin yüzdesel oranları şu şekildedir: Kitaplar % 46, makale ve bildiriler % 31, tezler % 10, resmi yayınlar % 7 ve dizi yazılar % 6.

---

inceleyen eserleri için Bkz., Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1998.; Ergün Aybars, *Atatürkçülük ve Modernleşme*, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008.

Eserler

Grafik 1: Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri ile İlgili Yapılan Çalışmaların Eser Kategorisindeki Dağılımı

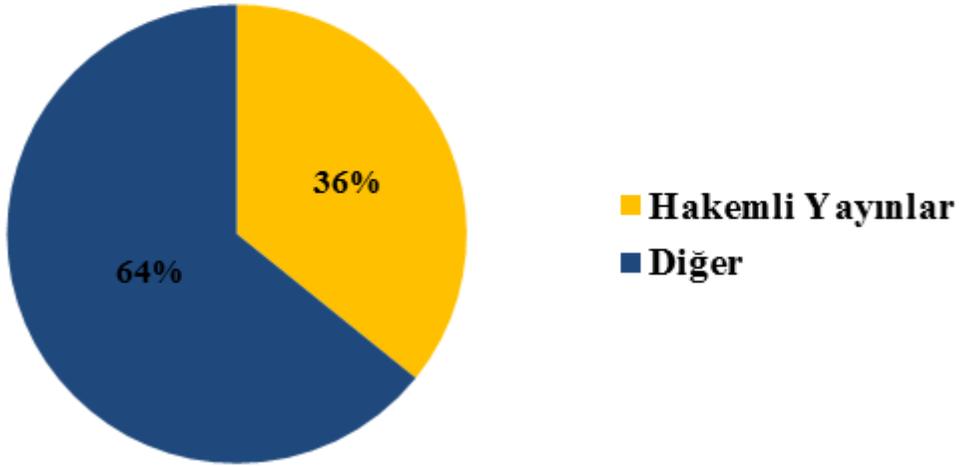
Eserlerin tespitinde; İstiklal Mahkemeleri’ni ve İstiklal Mahkemeleri’nde görülen davaları ele alan araştırma ve inceleme eserlerinin yanı sıra İstiklal Mahkemesi üyelerinin, İstiklal Mahkemeler’inde yargılananların ve İstiklal Mahkemeleri’ne konu olan davalara tanıklık eden kişilerin anıları ve söz konusu kişiler hakkında yapılan biyografilere de yer verilmiştir.

İstiklal Mahkemeleri’ni konu alan edebiyat eserlerine araştırmada yer verilmemiştir. Konuya ilgi duyanların eserlere kolaylıkla erişebilmeleri için eserlerin en güncel tarihli baskıları verilmeye çalışılmıştır. Tez ve makale çalışmalarından kitaplaşan çalışmaların özgün hallerine ulaşılabilmesi için, ulaşılabilen öncü yayınların tamamına bibliyografya çalışması içerisinde yer verilmiştir.

İstiklal Mahkemeleri’nin kuruluşunu ve işleyişini düzenleyen kanunlar, adları ve sayıları ile yürürlüğe girdikleri tarihler gösterilecek şekilde resmi yayınlar başlığı altında alfabetik olarak sıralanmıştır. Çalışmada, İstiklal Mahkemeleri hakkında yayınlanan basın tefrikaları, yazı dizileri adı altında farklı bir bölümde yayın tarihleri verilerek alfabetik olarak gösterilmiştir.

Araştırmada önemli bir yer tutan makale ve bildiriler kategorisinde; çeşitli süreli yayınlarda neşredilmiş, araştırma ve inceleme çalışmaları yer almaktadır. Yapılan araştırmada, bu grupta tespit edilen eserlerden % 36’sının hakemli bilimsel yayınlardan oluştuğu bulgulanmıştır.

Makale ve Bildiriler

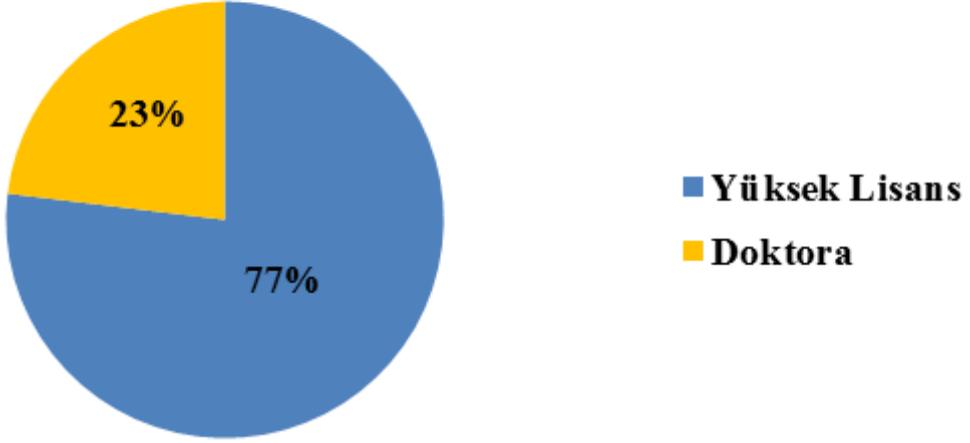
Grafik 2:

Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri İle İlgili Yayınlanan Makale ve Bildirilerin Hakemli Yayın Kategorisindeki Dağılımı

Tezler kategorisi; Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taramalarından elde edilen bilgilerin alfabetik olarak sıralanmasıyla oluşmuştur. Tespit edilen tezlerin ele aldığı konular; ‘İstiklal Mahkemeleri’ ve ‘İstiklal Mahkemeleri’nde görülen yargılamaya konu olaylar’, ‘İstiklal Mahkemesi üyelerinin ve İstiklal Mahkemeleri’nde yargılananların biyografileri’ olarak sıralanabilmektedir.

Hazırlanan tezlerin türlerine göre sınıflandırılmasında en yüksek oranın yüksek lisans tezlerinden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri ile ilgili hazırlanan tezlerin tür kategorisindeki oransal dağılımı şu şekildedir: Yüksek lisans tezleri % 77, doktora tezleri %23.

Tezler

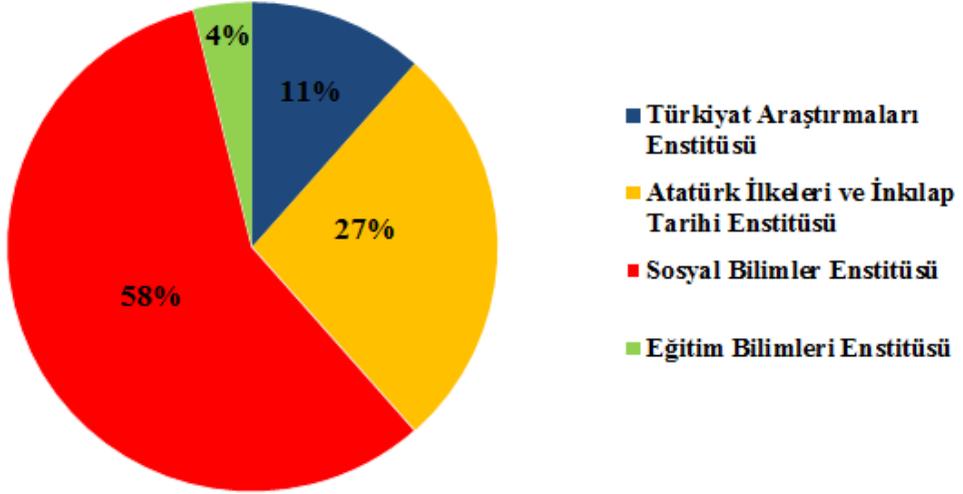

Grafik 3:
Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri İle İlgili Hazırlanan Tezlerin Türlerine Göre Kategorik Dağılımı

Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri ile ilgili hazırlanan tezlerin, Enstitü kategorisindeki yüzdesel dağılımı ise şu şekildedir: Sosyal Bilimler Enstitüleri % 58, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüleri % 27, Türkiyat Araştırmaları Enstitüleri % 11, Eğitim Bilimleri Enstitüleri % 4.

Bulgular uyarınca Sosyal Bilimler Enstitüleri’nin, Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri ile ilgili çalışmalarda en büyük paya sahip olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüleri’nin bu konudaki çalışmalarının düşük bir orana sahip olduğu bulgulanmıştır. Söz konusu kurumların Türk Devrimi’nin en önemli tarihsel konularından biri olan İstiklal Mahkemeleri üzerine beklenenin aksine az sayıda akademik çalışma üretmiş olması, önemli bir eksiklik olarak düşünülmelidir.

Tezler

*Grafik 4:
Türkiye’de İstiklal Mahkemeleri İle İlgili Hazırlanan Tezlerin Enstitüler
Kategorisindeki Dağılımı*

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular uyarınca oluşturulan kategorilere ayrılarak alfabetik düzen içinde sıralanan bibliyografya Ekler Bölümü’nde Ek. 1.’de sunulmuştur. Prof. Dr. Ergün Aybars ile 07 Aralık 2015 tarihinde yapılan ve İstiklal Mahkemeleri’ni konu alan görüşme Ekler Bölümü’nde Ek. 2.’de yer almaktadır.

KAYNAKÇA

I. Gazeteler

Resmi Gazete

AYBARS, Ergün, "İstiklal Mahkemeleri", *Milliyet Gazetesi*, 29 Ekim 1996 - 5 Kasım 1996.

AYBARS, Ergün, "İstiklal Mahkemeleri Gerçeği", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Kasım - 10 Aralık 1994.

II. Kitaplar

AKMAN, Nuriye, *Üzümünü Ye Bağını Sor, İmge Kitabevi, Ankara, 1997.*

AYBARS, Ergün, *Atatürkçülük ve Modernleşme*, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008.

AYBARS, Ergün, *İstiklal Mahkemeleri*, Doğan Kitap, İstanbul, 2014.

AYBARS, Ergün, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1998.

Ergün Aybars ile Tarih ve Türkiye, (Yay. Haz. A. Gözcü), Zeus Kitabevi, İzmir, 2008.

EKLER

Ek. 1.

TÜRKİYE'DE İSTİKLAL MAHKEMELERİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

ESERLER

A. Resmi Yayınlar

- Kanun No: 2, Hiyanet-i Vataniye Kanunu 29.04.1336, *Resmi Gazete*, No: 1, 07.02.1337.
- Kanun No: 21, Firariler Hakkında Kanun 11.09.1336, *Resmi Gazete*, No: 3, 21.02.1337.
- Kanun No: 28, İstiklâl Mahkemeleri Kanunu'nun Birinci Maddesi'ne Müzeyyel Kanun 26.09.1336, *Resmi Gazete*, No: 4, 28.02.1337.
- Kanun No: 155, Taklibi Hükümet Maddesi'nden Dolayı Ankara İstiklâl Mahkemesi'nce 9 Mayıs 1337 Tarihinde Mahkûm Edilenlerin Bakıyei Müddeti Cezaiyelerinin Affına Dair Kanun, *Resmi Gazete*, 29.09.1337.
- Kanun No: 249, İstiklâl Mahakimi Kanunu, *Resmi Gazete*, 31.07.1338.
- Kanun No: 334, Hiyaneti Vataniye Kanunu'nun Birinci Maddesi'nin Tadili Hakkında, *Resmi Gazete*, 15 Nisan 1339.
- Kanun No: 335, 29 Nisan 1336 tarihli Hiyaneti Vataniye Kanununun Sekizinci Maddesini Muaddil Kanun, *Resmi Gazete*, 15 Nisan 1339.
- Kanun No: 412, İstanbul İstiklâl Mahkemesince Muhtelif Cezalara Mahkûm Edilen Lûtfi Fikri Beyle Hafız İbrahim Etem Efendi Ve Ali Osman Kâhya'nın Aflarına Dair Kanun, *Resmi Gazete*, 13 Şubat 1340.
- Kanun No: 556, Hiyaneti Vataniye Kanununun Birinci Maddesinin Tadili Hakkındaki 15 Nisan 1339 Tarihli Kanuna Müzeyyel Kanun, *Resmi Gazete*, No: 85, 25 Şubat 1341.
- Kanun No: 578, Tahriri Sükûn Kanunu, *Resmi Gazete*, No: 87, 04 Mart 1341.
- Kanun No: 738, İstiklâl Mahakimi Kanununun Tadili Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, No: 306, 24 Şubat 1926.
- Kanun No: 868, İstiklal Mahakimi Kanununun Üçüncü Maddesinin (C) Fıkrası Muaddil Kanun, *Resmi Gazete*, No: 400, 16 Haziran 1926.

Kanun No: 979, Takriri Sükûn Kanununun İkinci Maddesini Muaddil Kanun, Resmi Gazete, No: 570, 03 Mart 1927.

Kanun No: 1328, Şark İstiklâl Mahkemesi Hükmile Binbaşılıktan Muhreç Cemal Efendinin Mahkûm Olduğu Cezanın Affı Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, No: 902, 30 Mayıs 1928.

Kanun No: 1474, Şark İstiklâl Mahkemesince Mahkûm Sabık Genç Valisi İsmail Hakkı Beyin Affına Dair Kanun, *Resmi Gazete*, No: 1206, 03 Haziran 1929.

Kanun No: 2176, İstiklâl Mahkemesi Kararı İle On'ar Sene Kürek Cezasına Mahkûm Olan Rizeli Hulûsi Ve Osman Zeki Efendilerin Mahkûmiyetlerinin Affına Dair Kanun, *Resmi Gazete*, No: 2405, 20 Mayıs 1933.

Kanun No: 2330, Af Kanunu, *Resmi Gazete*, No: 2540, 28 Eylül 1933.

Kanun No: 5384, İstiklal Mahakimi Kanunu İle Tadillerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun, *Resmi Gazete*, No: 7204, 11 Mayıs 1949.

B. Kitaplar

AĞAOĞLU, Samet, *Babamın Arkadaşları*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

AKIN, Rıdvan, *TBMM Devleti 1920-1923*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

AKMAN, Eyüp, *Açıksöz Gazetesi'ne Göre Kastamonu İstiklâl Mahkemeleri*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2005.

AKYÜREKLİ, Mahmut, *1925-1927 Diyarbakır - Elazığ Yargılamaları Gerekçe ve Hükümleriyle Şark İstiklal Mahkemesi Kararları 2 Cilt*, Nubihar Yayınları, İstanbul, 2014.

AKYÜREKLİ, Mahmut, *Şark İstiklal Mahkemesi 1925-1927*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013.

ALKAN, A. Turan, *İstiklâl Mahkemeleri*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1993.

ALKAN, Ahmet Turan, *İstiklal Mahkemeleri ve Sivas'ta Şapka İnkılabı Duruşmaları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2013.

Ankara İstiklâl Mahkemesi: Ankara İstiklâl Mahkemesi'nde Cereyan Eden Su-i Kasd ve Taklib-i Hükûmet Davası'na Ait Resmi Zabıtlar, (Yay. Haz. Selma Ilıkan, Faruk Ilıkan), Simurg Yayınları, İstanbul, 2005.

Ankara İstiklal Mahkemesi Zabıtları 1926, (Yay. Haz. Ahmet Nedim) İşaret Yayınları, İstanbul, 1993.

ANIL, Yaşar Şahin, *İzmir Suikastı Davası*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2005.

ARIKOĞLU, Damar, *Hatıralarım*, Tan, İstanbul, 1961.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; *Nutuk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015.

- Atatürk'ün Bütün Eserleri Cilt 10/11/12/13/16/17/18/20*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.
- Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, (Der. Hulusi Turgut) İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015.
- ATAY, Falih Rıfkı, Çankaya, Bateş Yayınları, İstanbul, 1969.
- AVCI, Cemal, İzmir Suikastı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- AYBARS, Ergun, *Atatürkçülük ve Modernleşme*, Zeus Kitabevi, İzmir, 2008.
- AYBARS, Ergun, *İstiklal Mahkemeleri*, Doğan Kitap, İstanbul, 2014.
- AYBARS, Ergun, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi Yayınları, İzmir, 1998.
- AYBARS, Ergun, *Yakın Tarihimizde Anadolu Halk Ayaklanmaları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal Cilt I-II-III*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.
- BAYDAR, Ekrem, *Atatürk'ün Emniyet Müdürü*, Destek Yayınevi, İstanbul, 2010.
- BAYDAR, Ekrem, *Mustafa Kemal'in Gizli Teşkilatı*, Destek Yayınevi, İstanbul, 2010.
- BLEDA, Midhat Şükrü, *İmparatorluğun Çöküşü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1979,
- BORAK, Sadi, *Halikarnas Balıkcısı ve Bir Duruşmanın Öyküsü*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2002.
- BORAK, Sadi, *İktidar Koltuğundan İdam Sehпасına*, Kırmızı Beyaz Yayınları, Ankara, 2004.
- BORAK, Sadi, *Meclis'te Casus Var*, Kırmızı Beyaz Yayınları, Ankara, 2004.
- CEBESOY, Ali Fuat, *Siyasi Hatıralar*, Temel Yayınları, İstanbul, 2007.
- CEMAL, Behçet, *Şeyh Sait İsyanı*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- ÇAMURDAN, Ahmet Cevdet, *İbret Levhası: Adaletin Tecellisi İle Sonuçlanan Korkunç İftira Olayı*, Ankara, 1978
- ÇARIKLI, Turgut, *Babam Hacim Muhittin Çarıklı*, (Yay. Haz. Y. Hakan Erdem), Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2005.
- ÇULCU, Murat, *Gazeteciler Davası Hilafetin Sonu Cilt: I-II*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1992.
- ÇULCU, Murat, *Hilafetin Kaldırılması Sürecinde Cumhuriyetin İlanı ve Lütüfi Fikri Davası Cilt: I-II*, Kastaş Yayınları, İstanbul, 1993.
- DEMİREL, Ahmet, *Birinci Meclis'te Muhalefet İkinci Grup*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1994.

- DOĞAN, Avni, *Kurtuluş Kuruluş ve Sonrası*, Dünya Yayınları, İstanbul, 1964.
- DURU, Orhan, *Amerikan Gizli Belgelerinde Türkiye'nin Kurtuluş Yılları*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2001.
- ENGİN, Vahdettin, *Hesaplaşma*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2007.
- ERMAN, Azmi Nihat, *İzmir Suikasti ve İstiklal Mahkemeleri*, Temel Yayınları, İstanbul, 1971.
- EROĞLU, Nazmi, *Ayıcı Arif Atatürk'ün Okul ve Silah Arkadaşı Miralay Mehmed Arif Bey*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2014.
- EROĞLU, Nazmi, *İttihatçıların Ünlü Maliye Nazırı Cavid Bey*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2008.
- Eşref Edib İstiklal Mahkemelerinde*, (Yay. Haz. Fahrettin Gün) Beyan Yayınları, İstanbul, 2002.
- EYİCİL, Ahmet, *Dr. Nazım Bey*, Gün Yayıncılık, Ankara, 2004.
- GELENDOST, Halil, *Kurtuluş Savaşında Isparta ve İstiklal Mahkemeleri*, Ankara, 1998.
- GEMALMAZ, Mehmet Semih, *Türkiye'de Ölüm Cezası 1920-2000 Cilt I-II*, Beta Yayınları, İstanbul, 2001.
- GOLOĞLU, Mahmut, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I 1924-1930 Devrimler ve Tepkileri*, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.
- GÖLDAŞ, İsmail, *Takrir-i Sükun Görüşmeleri*, Belge Yayınları, İstanbul, 2010.
- Halikarnas Balıkcısı, *Mavi Sürgün*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 2008.
- HÜR, Ayşe, *Öteki Tarih 2 Mondros'tan İzmir Suikasti Davası'na*, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2013.
- Hüseyin Avni Ulaş*, (Der. Muammer Çelik), Dergah Yayınları, İstanbul, 1996.
- İbrahim Edhem Efendi İstiklal Mahkemesi Kurbanı 22 Yaşında Bir Hoca, (Yay. Haz. Sadık Albayrak), *Derin Tarih Kültür Yayınları*, İstanbul, 2013.
- İki Devir Bir İnsan Ahmet Faik Günday ve Hatıraları, (Yay. Haz. Süleyman Beyoğlu), *Bengi Kitap*, İstanbul, 2011.
- İNÖNÜ, İsmet, *Hatıralar Cilt II*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1987.
- İstiklal Mahkemeleri Adil miydi? İzmir Suikasti: İddianame ve Kazım Karabekir'in Savunması, (Yay. Haz. Sümer Kılıç) *Emre Yayınları*, İstanbul 1994.
- İstiklal Mahkemeleri Kanun, Gerekçe ve Genel Kurul Tutanakları Cilt 1, TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2015.
- İstiklal Mahkemeleri İstanbul İstiklal Mahkemesi Kararlar ve Mahkeme Zabıtları Cilt 2, TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2015.

- İstiklal Mahkemeleri Elcezire İstiklal Mahkemesi Kararlar ve Mahkeme Zabıtları Cilt 3, TBMM Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanlığı Basımevi, Ankara, 2015.
- İZ, Mahir, *Yılların İzi*, Kitabevi, İstanbul, 2015.
- KALAFAT, Yaşar, *Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı*, Boğaziçi Yay, Ankara, 1992.
- KANDEMİR, Feridun, *Atatürk'e İzmir Suikastinden Ayırı 11 Suikast*, Ekicigil Basımevi, İstanbul, 1955
- KANDEMİR, Feridun, *Atatürk'ün Kurduğu Türkiye Komünist Partisi ve Sonrası*, Sinan Matbaası, İstanbul, 1965.
- KANDEMİR, Feridun, *İstiklal Savaşında Bozguncular ve Casuslar*, Yakın Tarihimiz Yayınları, İstanbul, 1964.
- KANDEMİR (Feridun), *İzmir Suikastının İç Yüzü*, Cilt: I-II, Ekicigil Tarih Yayınları, İstanbul 1955.
- KANDEMİR (Feridun), *Siyasi Dargınlıklar*, Ekicigil Tarih Yayınları, İstanbul, 1955.
- Kara Defter Atatürk'ün Silah Arkadaşı İhsan Eryavuz Anlatıyor*, (Yay. Haz. Kamil Maman), Timaş Yayınları, İstanbul, 2014.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri, *Politika'da 45 Yıl*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1984.
- Kararlı Mehmet Efendi Yazılmayan Tarih Anılarım*, (Yay. Haz. Ali Rıza Erenler), Fam Yayınları, İstanbul, 2013.
- KATILTAN, Şemsi, *Cumhuriyet'e Kastedenler Bir Cellatın Hatıraları*, İzmir, 2010.
- KAYGUSUZ, Bezmi Nusret, *Bir Roman Gibi*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, İzmir, 2002.
- KILIÇ, Ali, *İstiklal Mahkemesi Hatıraları*, Sel Yayınları, İstanbul, 1955.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim, *Atatürk-Karabekir Kavgası Kurtuluş, Kuruluş ve Sonrası*, Temel Yayınları, İstanbul, 2013.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim, *Atatürk'e Kurulan Pusu İzmir Suikastinin İçyüzü*, Temel Yayınları, İstanbul, 2012.
- KOCAHANOĞLU, Osman Selim, *Atatürk-Rauf Orbay Kavgası Milli Mücadele ve Sonrası*, Temel Yayınları, İstanbul, 2012.
- KURBANOĞLU, Bahadır Kurbanoğlu; GÖKGÖZ, Bülent, *İskilipli Atıf Hoca İstiklal Mahkemeleri'nin Tarihi Misyonu ve Şapka İnkılabı*, Ekin Yayınları, İstanbul, 2013.

- KUTAY, Cemal, *Yazılmamış Tarihimiz Cilt I*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 2002.
- MAZICI, Nursen, *Atatürk Döneminde Muhalefet 1919-1926*, Dilmen Yayınevi, İstanbul, 1984.
- MEYDAN, Sinan, *Cumhuriyet Tarihi Yalanları II*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2010.
- MEYDAN, Sinan, *El Cevap*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2013.
- MEYDAN, Sinan, *Panzehir*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2015.
- MUMCU, Uğur, *Kazım Karabekir Anlatıyor*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1995.
- MUMCU, Uğur, *Gazi Paşaya Suikast*, UMAG Vakfı Yayınları, Ankara, 2014.
- OLGUN, Mehmet Tahir, *Matbuat Alemindeki Hayatım ve İstiklal Mahkemeleri*, Nehir Yayınları, İstanbul, 991.
- ÖRGEEVREN, Ahmet Süreyya, *Şeyh Sait İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi*, Temel Yayınları, İstanbul 2002.
- ÖZEL, Sabahattin, *Casustur Casus*, Derlem Yayınları, İstanbul, 2009.
- ÖZOĞLU, Hakan, *Cumhuriyetin Kuruluşunda İktidar Kavgası 150'likler, Takrir-i Sükun ve İzmir Suikastı*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Pontus Meselesi*, (Yay. Haz. Yılmaz Kurt), TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 1992.
- Rauf Orbay'ın Hatıraları*, (Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yayınları, İstanbul, 2005.
- SABİS, Ali İhsan, *Harp Hatıralarım İstiklal Harbinin Gizli Cihetleri 6. Cilt*, Nehir Yayınları, İstanbul, 1993.
- SARAÇOĞLU, Ahmet Cemaleddin, *Gazeteler, Gazeteciler ve Olaylar Etrafında Mütareke Yıllarında İstanbul*, (Yay. Haz. İsmail Dervişoğlu), Kitabevi, İstanbul, 2009.
- SERTEL, Zekeriya, *Hatırladıklarım*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- Sevgili Aliye'm*, (Yay. Haz. Osman Selim Kocahanoğlu), Temel Yayınları, İstanbul, 2006.
- SORGUN, Taylan, *İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Fahrettin Altay Paşa Anlatıyor*, Kamer Yayınları, İstanbul, 1988.
- SOYAK; Hasan Rıza, *Atatürk'ten Hatıralar*, Yapı ve Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- SÖNMEZ, Pakize, *Atatürk'e İzmir Suikastının İç Yüzü*, Detay Yayıncılık, İstanbul, 1994.
- TANSU, Samih Nafiz; *İki Devrin Perde Arkası Anlatan: Hüsamettin Ertürk*, Hilmi Kitabevi, İstanbul, 1957.

- TANSU, Samih Nafiz; İttihat ve Terakki İçinde Dönerler Anlatan: Galip Vardar, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1960.
- TEVETOĞLU Fethi, *Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler 1910-1960*, Ankara, 1967.
- TOKER, Metin, Şeyh Sait İsyanı, Akis Yayınları, Ankara, 1968.
- TOKPINAR, Cemil, İzmir Suikastinin İcyüzü, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 1994.
- TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler Cilt 3*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007.
- TUNÇAY, Mete, *Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara, 2012.
- TUNÇAY, Mete, *Türkiye’de Sol Akımlar 1908-1925*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1978.
- TUNÇER, Polat, İttihatçı Cavit Bey, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2010.
- TURAN, Şerafettin, *Türk Devrim Tarihi III Birinci Bölüm*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1995.
- Türk Parlamento Tarihi TBMM I. Dönem 1919-1923 3 Cilt*, (Yay. Haz. Fahri Çoker), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927 3 Cilt*, (Yay. Haz. Kazım Öztürk), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- Türk Parlamento Tarihi TBMM III. Dönem 1927-1931 3 Cilt*, (Yay. Haz. Kazım Öztürk), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem 1946-1950 3 Cilt*, (Yay. Haz. Mustafa Çufalı), Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2012.
- URAN, Hilmi, *Meşrutiyet, Tek Parti, Çok Parti Hatıralarım 1908-1950*, İşbankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- ÜÇÜNCÜ, Uğur, İkinci Dönem TBMM’de Bir Muhalif’in Portresi Kadirbeyzade Zeki, Çizgi Kitabevi, Konya, 2011.
- VELİDEDOĞLU, Hıfzı Veldet, *Bir Lise Öğrencisinin Milli Mücadele Anıları*, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1971.
- YALAZ, Suat, *Atatürk’e Suikastlar ve İstiklal Mahkemeleri*, Çr Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- YALÇIN, Hüseyin Cahit, *Siyasal Anılar*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2001.
- YALMAN, Ahmet Emin, *Yakın Tarihte Görüp Geçirdiklerim Cilt II*, Pera Yayınları, İstanbul, 1997.
- YARDIMCI, Muzaffer, *Beni Kim Asacak? Ziya Hurşit Muhalif mi? Suikastçi mi?*, Pınar Yayınları, İstanbul, 2015.
- YEŞİL, Ahmet, *Teşkilatlı Muhalefet Hareketi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Cedit Neşriyat, Ankara, 2002.

YILMAZ, Mustafa, *Milli Mücadele’de Yeşil Ordu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987.

ZÜRCHER, Eric Jan, *Milli Mücadele’de İttihatçılık*, Bağlam Yayınları, Ankara, 1987.

ZÜRCHER, Eric Jan, *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Bağlam Yayınları, Ankara, 1992.

C. Makale ve Bildiriler

“1920 - İlk Kastamonu İstiklal Mahkemesi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 5, Mayıs 1994.

“Asi Çerkes Ethem’in Kardeşi Tefik’in İstiklal Mahkemeleri Uygulamalarına Karşı Çıkışı”, *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, Cilt: 24, Sayı 73, 1975.

AKANDERE, Osman, “3 Numaralı Konya İstiklal Mahkemesinin Konya İsyanı ile İlgili Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na Sunduğu Raporu”, *Atatürk Dergisi*, Cilt: 4, Sayı 2, Temmuz 2004.

AKBAL, İsmail, “İstiklal Mahkemesi Kasap Osman’ı da Susturdu”, *Derin Tarih*, Sayı 21, Aralık 2013.

AKIN, Rıdvan, “Birinci Meclisin Yargı ve Af Siyaseti”, *Tarih ve Toplum*, Sayı 190, Ekim 1999.

AKIN, Veysi, “Polis Kayıtlarına Göre Kara Kemal’in Yakalanması ve İntiharı Meselesi”, *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 220, Nisan 2012.

ALADAĞ, Osman Nuri, “İstiklal Mahkemeleri”, *Resimli Tarih Mecmuası*, Cilt: 2, Sayı 16, 1951.

ALKAN, A. Turan, “İstiklal Mahkemesinin Sivas Günleri ve Muhaliflerin Tasfiyesi I”, *Tarih ve Toplum*, Sayı 62, Şubat 1989.

ALKAN, A. Turan, “İstiklal Mahkemesinin Sivas Günleri ve Muhaliflerin Tasfiyesi II”, *Tarih ve Toplum*, Sayı 63, Mart 1989.

ALKAN, A. Turan, “İstiklal Mahkemesinin Sivas Günleri ve Muhaliflerin Tasfiyesi III”, *Tarih ve Toplum*, Sayı 64, Nisan 1989.

ARSLAN, Esat, “1921 Yılı İlk Yarısında Türk, Fransız, İtalyan Yakınlaşması Karşısında İngiliz Politikası ve Mustafa Sagir Olayı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: XI, Sayı 31, Mart 1995.

ASLAN, Seyfettin; DÜNDAR, Tahir, “Cumhuriyet Döneminde İstiklal Mahkemeleri”, *Mukaddime*, Cilt: 5, Sayı 1, Mart 2015.

“Atatürk’ün Açtırdığı İlk ve Son Davası”, *Yakın Tarihimiz*, Cilt: 1, Sayı 1, 1962.

ATEŞ, Nevin Y., “Lütfi Fikri Bey İstiklal Mahkemesinde”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 52, Nisan 1998.

ATEŞ, Nevin Y., “Lütfi Fikri Bey’in Affı”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 53, Mayıs 1998.

- AVCI, Cemal Avcı, "İzmir Suikastı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: X, Sayı 28, Mart 1994.
- AYBARS, Ergün, "İstiklal Mahkemesi Başkanı Ali Çetinkaya", *Ali Çetinkaya'yı Anma Paneli Bildirileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.
- AYDIN, Nermin Zahide, "İzmir Suikastı ve Nedenleri", *Asia Minor Studies*, Cilt: 3, Sayı 6, Temmuz 2015.
- AYTEPE, Mehmet Oğuz, "Yeni Belgelerin Işığında Mustafa Kemal'e İzmir Suikastı", *Beşinci Uluslararası Atatürk Kongresi, 8-12 Aralık 2003*, C. II, Ankara, 2005.
- BOLAT, Bengül, "Milli Mücadele Taraftarlığından Cumhuriyet Karşıtlığına Velid Ebuuzziya", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C. XIV, S. 28, Bahar 2014.
- CAN, Fahri, "İzmir Suikastı Teşebbüsü ve Kara Kemal Bey", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: 1, Sayı 6, 1962.
- ÇAKIR, Hamza, "Takrir-i Sükun Mağduru Bir Taşra Gazetesi", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 14, 2002.
- ÇELİK, Kemal, "Milli Mücadele'de İç İsyanlar, Vatana İhanet Kanunu ve İstiklâl Mahkemeleri", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt: 10, Sayı 40, Kasım 2007.
- ÇELİK, Recep, "Pontus Meselesi ve TBMM'nin Buna Karşı Aldığı Tedbirler", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Sayı 11, 2011.
- ÇUKUROVA, Bülent, "Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti", *Tarih ve Toplum*, Sayı 73, Ocak 1990.
- DEMİREL, Ahmet, "Bir Demokratın Öyküsü Hüseyin Avni Ulaş", *Tarih ve Toplum*, Sayı 134, Şubat 1995.
- DEMİREL, Ahmet, "İstiklal Mahkemeleri'nin Kısa Bir Tarihçesi", *Derin Tarih*, Sayı 20, Kasım 2013.
- ERYAVUZ, İhsan, "Milli Mücadele'de Ankara İstiklal Mahkemesi'nin Astığı İlk Yabancı Suikastçi", *Tarih Konuşuyor*, Cilt: 1, Sayı 2, Mart 1964.
- EYİCİL, Ahmet, "İstiklal Mahkemelerinde Yargılanan Kahramanmaraşlılar", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı 102, Haziran 1996.
- FROEMGEN, Hans, "İzmir Suikastinin Perde Arkası I", *Tarih Dünyası Dergisi*, Yıl: 1, Sayı 1, Aralık 1964.
- FROEMGEN, Hans, "İzmir Suikastinin Perde Arkası II", *Tarih Dünyası Dergisi*, Yıl: 1, Sayı 2, Ocak 1965.
- GÖKAY, Bülent, "Anadolu'da Bir İngiliz Casusu", *Tarih ve Toplum*, Sayı 98, Şubat 1992.

- GÖKAY, Bülent, "Mustafa Sagir Olayı ve Sovyet İstihbarat Teşkilatı", *Tarih ve Toplum*, Sayı 114, Haziran 1993.
- GÜREL, Cemal Necip; MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet, "İzmir Suikastı, İttihatçılar ve Giritli Şevki", *Uluslararası İttihatçılar ve İttihatçılık Sempozyumu 25 Kasım 2014*, Cilt II, Ankara, 2015.
- "Hüseyin Cahit'in Görüşüyle İstiklal Mahkemesi", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: 2, Sayı 24, 1962.
- İLYAS, Ahmet, "Milli Mücadele'de Önemli Bir Şahsiyet Ali Saip Ursavaş", *Turkish Studies*, Volume 10/9, Summer 2015.
- KANDEMİR, Feridun, "İstiklal Mahkemesi Önünde İlk Türk Gazetecisi: Arif Oruç ve günü gününe tutulan Hapishane notları", *Tarih Konuşuyor*, Cilt: 4, Sayı 19, Ağustos 1965.
- KANDEMİR, Feridun, "İstiklal Mahkemesi Önünde İlk Türk Gazetecisi: Arif Oruç ve günü gününe tutulan Hapishane notları", *Tarih Konuşuyor*, Cilt: 3, Sayı 18, Temmuz 1965.
- KANDEMİR, Feridun, "İzmir İstiklal Mahkemeleri Adil Değil miydi?", *Dün ve Bugün*, Sayı 44, Eylül 1956.
- KANDEMİR, Feridun, "İzmir Suikastının Aydınlanmamış Tarafları: Maliye Nazırı Cavit Bey'in İdamındaki Sır", *İnci*, Sayı 15, 15 Haziran 1952.
- KANDEMİR, Feridun, "Kılıç Ali Hakikatleri Tahrif Ediyor", *Dün ve Bugün*, Cilt: 1, Sayı 1, Kasım 1955.
- KANDEMİR, Feridun, "Kılıç Ali Hakikatleri Tahrif Ediyor", *Dün ve Bugün*, Cilt: 1, Sayı 2, Kasım 1955.
- KANDEMİR, Feridun, "Kılıç Ali Hakikatleri Tahrif Ediyor", *Dün ve Bugün*, Cilt: 1, Sayı 5, Aralık 1955.
- KANDEMİR, Feridun, "Meşrutiyet ve Cumhuriyetin En Müthiş Muhalif Gazetecisi Lütfü Fikri İstiklal Mahkemesinde", *Tarih Dünyası*, Cilt: 4, Sayı 34, Ekim 1952.
- KANDEMİR, Feridun, "Şeyh Said İsyanı", *Tarih Konuşuyor*, Cilt: 7, Sayı 37, Şubat 1967.
- KANDEMİR, Feridun, "Şeyh Said İsyanı ve Facialar", *Tarih Konuşuyor*, Cilt: 7, Sayı 38, Mart 1967.
- KANDEMİR, Feridun, "Şeyh Said İsyanı Nasıl Başladı, Nasıl Bitti", *Tarih Dünyası*, Cilt: 3, Sayı 26, Ekim 1951.
- KANDEMİR, Feridun, "Şeyh Said İsyanı'nın İçyüzü", *Tarih Dünyası*, Cilt 3, Sayı 27, Ekim 1951.

- KIŞ, Salih, "İşgal İle İstiklal Arasında Anadolu'da Bir İngiliz Casusu: Mustafa Sagir", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Yıl: 1, Sayı 1, Mart 2009.
- KOLOĞLU, Orhan, "İzmir Suikastı Son Hesaplaşma", *Popüler Tarih*, Sayı 13, Haziran 2001.
- KÖKER, Osman, "Kürt İsyanlarının Liderleri Nasıl Yargılandı, Nasıl Asıldı?", *Toplumsal Tarih*, Sayı 67, Temmuz 1999.
- KUYAŞ, Ahmet, "1926 İzmir Suikastı ve Muhalefetin İdamı Kurt Kanunu", *NTV Tarih*, Sayı 41, Haziran 2012.
- KÜÇÜK, Cevdet, "İstiklal Mahkemeleri", *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, Cilt 23, Ankara, 2001.
- MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet, "İttihatçı Rahmi Bey'in İstiklal Mahkemesi Savunması", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 184, Nisan 2009.
- MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet; GÜREL, Cemal Necip, "Giriltli Şevki ve İzmir Suikastı", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 227, Kasım 2012.
- MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet; GÜREL, Cemal Necip, "İzmir Suikastı Mahkumları İçin 1956 Yılında Yapılan Bir İade-i İtibar Girişimi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.XIII, Sayı 25, Güz 2013.
- MEHMETEFENDİOĞLU, Ahmet; GÜREL, Cemal Necip, "Yeni Bir Belgenin Işığında İzmir Suikastı", *Toplumsal Tarih Dergisi*, Sayı 222, Haziran 2012.
- MÜEZZİNOĞLU, Ersin, "Mahkeme Tutanaklarına Göre İzmir Suikastı ve Ahmet Şükrü Bey", *The Journal of Academic Social Science Studies*, Number 38, Autumn II 2015.
- Nebizade Hamdi, "İstiklal Mahkemesini Tesiri Altında Bırakan Meşhur Şaki Kel Raif Nasıl İdam Edilmişti?", *Dün ve Bugün*, Yıl: 1, Sayı 37, 1956.
- ÖZALPER, Mehmet, "Bir Muhalefet Partisinin İlgası: Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası", *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 2, Sayı 1, Haziran 2014.
- ÖZDEMİR, Seçil, "Milli Mücadele Sürecinde Bazı Casusluk Faaliyetleri ve Mustafa Sagir", *Büyük Taarruzun 90. Yılında Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu*, 2-4 Ekim 2012, Cilt II, Ankara, 2014.
- ÖZKAYA, Yücel, "İzmir Suikastı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: VIII, Sayı 22, Kasım 1991.
- ÖZÜÇETİN, Yaşar; DAĞISTAN, H. Mehmet, "Hıyanet-i Vataniye Kanunu'nun Müzakereleri ve Kabulü", *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 5, 2011.

- SAĞLAM, Nuri, "Bir İntihar Simülasyonu Olarak Kara Kemal Cinayeti", *Türk Edebiyatı Dergisi*, Yıl: 40, Sayı 467, Eylül 2012.
- SARIAY, Ercüment, "Tahrir-i Sükûn Kanununa Dair Bazı Düşünceler", *Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı 4, Aralık 2015.
- SARIKOYUNCU, Ali, "Kastamonu İstiklal Mahkemesi'nin Pek Bilinmeyen Bir Faaliyetine Dair İki Belge", *Tarih ve Toplum*, Sayı 106, Ekim 1992.
- SERTOĞLU, Midhat, "Hepsi de Suçlu muydu?", *Yıllarboyu Yakın Tarih Dergisi*, Sayı 8, Kasım 1978.
- SEVEN, Mehmet, "İzmir Suikasti'nin Perde Arkası I", *Tarih ve Medeniyet*, Sayı 23, Ocak 1996.
- SEVEN, Mehmet, "İzmir Suikasti'nin Perde Arkası II", *Tarih ve Medeniyet*, Sayı 24, Şubat 1996.
- SÖNMEZ-SINMAZ, Cahide, "Cumhuriyet'in Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 33- 34, Kasım 2004.
- TEPE, Cemal, "İstanbul Polisinin Başarısı", *Çağın Polisi Dergisi*, Yıl: 12, Sayı 140, Ağustos 2013.
- TEVETOĞLU, Fethi, "Atatürk ve İttihat Terakki", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt V, Sayı 15, Temmuz 1989.
- TOROS, Taha, "1925 Yazında Elazığ'da Yargılayanlar ve Yargılananlar", *Tarih ve Toplum*, Sayı 20, Ağustos 1985.
- TOROS, Taha, "Yaman Bir Muhalif Abdülkadir Kemali (Öğütçü)", *Tarih ve Toplum*, Sayı 20, Ağustos 1985.
- TUNAYA, Tarık Zafer, "Türk Devrimine Karşı İdeolojik Bir Muhalefet Girişimi: Tarikat-ı Salahiye Cemiyeti ve Eylemleri", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 38, Sayı 3-4, 1984.
- TUNÇAY, Mete, "Ankara İstiklal Mahkemesinde Bir Heyeti Fesadiye Davası ve Kuva-yı Milliye", *Eleştirel Tarih Yazıları*, Liberte Yayınları, Ankara, 2005.
- TUNÇAY, Mete, "İstiklal Mahkemeleri", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi Cilt 4, İletişim Yayınları*, İstanbul, 1987.
- TÜRKER, Hasan, "Basında Hanedan-ı Hilafet Tartışmaları ve Hilafetin Kaldırılması", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı 8, 1998.
- YAYLA, Mehmet, "İstiklal Mahkemelerinin Kuruluşu ve Casusluk Yargılamaları", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, Yıl: 4, Sayı 13, Nisan 2013.

- YEŞİL, Ahmet, "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kapatılmasında Sondan Bir Önceki Gelişme: Tpcf Urfa Siverek Şube Kâtibi Mehmet Fethi Bey'in Şark İstiklal Mahkemesinde Yargılanması", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl: 8, Sayı 20, Ağustos 2015.
- YORULMAZ, Şerife, "Dörtüol Suikasti Davası", *Tarih ve Toplum*, Sayı 174, Haziran 1998.

D. Tezler

- AFŞAR, Ahmet, *Hüseyin Avni (Ulaş)Bey (1887-1948): Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Yrd. Doç. Dr. M. Hulusi Lekesiz, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Ankara, 2013.
- ARSLAN, Aytaç, *Atatürk Dönemi'nde İzmir Suikasti'nin Çok Partili Yaşama Etkileri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Meral Alpay, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1998.
- AVCI, Şebnem, *İzmir Suikasti ve Türk Basını*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Ali İhsan Gencer, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1994.
- AYDIN, Nermin Zahide, *İttihat ve Terakki Cemiyeti Üyelerinden İsmail Canbulad (1880-1926)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Ahmet Eyicil, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kahramanmaraş, 2014.
- BALCI, Ahmet Hilmi, *İzmir İstiklal Mahkemesi ve İzmir Basını (1906-1926 Cumhuriyetin de facto kuruluşu: Ahenk gazetesinde söylem/iktidar)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Haluk Geray, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, 2007.
- BENGİ, S. Hilmi, *Gazeteci, Siyasetçi ve Fikir Adamı Olarak Hüseyin Cahit Yalçın*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Dr. Oğuz Aytepe, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1998.
- DÜNDAR, Tahir, *Muhalefetin Bastırılması Açısından İstiklal Mahkemeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Seyfettin Aslan, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Diyarbakır, 2014.
- ESKİ, Mustafa, *Mahalli Kaynaklara Göre İstiklal Mahkemesi Başkanı Mustafa Necati Bey'in Kastamonu'daki Faaliyetleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Reşat Genç, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990.

- HIRA, Necmettin, *Hatıralarının Işığında Kadirbeyoğlu Zeki Bey'in Çalışmaları 1919-1927*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Haluk Selvi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Sakarya, 2006.
- İPEKÇİ, Vahit, *Dr. Nazım Bey'in Siyasi Yaşamı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Tülay Alim Baran, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, İstanbul, 2006.
- KALAFAT, Yaşar, *Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı Karakteri, Dönemindeki İç ve Dış Olaylar*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Abdulhaluk Çay, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1987.
- KAYA, Suzan, *Takrir-i Sükun Kanunu ve Uygulamaları (1924-1929)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Zekeriya Kurşun, Marmara Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2001.
- KUMRU, İhsan, *Ali Çetinkaya'nın Hayatı: Askeri Hayatı*, Ankara 2. *İstiklal Mahkemeleri Başkanlığı Siyasi Hayatı*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Süleyman Arslan, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1991.
- KUTLU, Hakan, *Şark İstiklal Mahkemesinde 1925-1927 Döneminde Takrir-i Sükun Kanununun Uygulanması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Sabit Duman, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Malatya, 2007.
- METE, Ömer, *Anılarda Takrir-i Sükûn Dönemi Uygulamaları (1925-1929)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Hakan Uzun, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2014.
- MÜEZZİNOĞLU, Ersin, *Bir İttihatçı Eğitimci Ahmet Şükrü Bey*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Mustafa Keskin, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Kayseri, 2012.
- ÖZDEMİR, Kamuran, *Cumhuriyet Döneminde Şapka Devrimi ve Tepkiler*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. İhsan Güven, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Eskişehir, 2007.
- SAVRAN, Gülten Savaşal, *1926 İzmir Suikastı ve İstiklal Mahkemeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Prof. Dr. Ergün Aybars, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2006.

- SOLMAZ, Ali Osman, *İstiklal Mahkemeleri ve Mebus Tahsin Bey'in Yargılanması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Mehmet Yetişgin, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı , Kahramanmaraş, 2014.
- SUR, Şükrü, *Atatürk Dönemi Sürgün Politikası ve Uygulamaları: 1923 - 1938*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2015.
- TAŞPINAR, Bülent, *Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde Şeyh Said Ayaklanması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Yrd. Doç. Dr. Cemal Güven, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı, Konya, 2010.
- TEZCAN, Asuman, *Ahmet Emin Yalman: Dönemi ve Gazeteciliği (1918-1938)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Prof. Dr. Korkmaz Alemdar, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalı, Ankara, 2007.
- TEPE, Cemal, *Azmi Bey: İttihatçıların Meşhur Polis Müdürü ve Beyrut Valisi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Erol Kaya, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Erzincan, 2013
- URAL, Dinçer, *Hıyanet-i Vataniye Kanunu ve Uygulamaları (1920-1927)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Danışman: Yar. Doç Dr. Yusuf Sarıнай, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2000.
- UYAR, İbrahim, *İzmir Basınına Göre Atatürk'e İzmir Suikastı(1926)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ali Satan, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2011.
- YARDIMCI, Muzaffer, *Ziya Hürşit: Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri, 1901-1926*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Danışman: Doç. Dr. Ali Satan, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul, 2014.

E. Dizi Yazılar

- AYBARS, Ergün, "İstiklal Mahkemeleri", *Milliyet Gazetesi*, 29 Ekim 1996 - 5 Kasım 1996.
- AYBARS, Ergün, "İstiklal Mahkemeleri Gerçeği", *Cumhuriyet Gazetesi*, 27 Kasım - 10 Aralık 1994.
- BEYDEŞMAN, Haluk "Cemal, Atatürk'ü Nasıl Öldüreceklerdi?", *İkdam Gece Postası*, 15 Eylül 1952 - 26 Ocak 1954.

- BEYDEŞMAN, Haluk Cemal, "İkbal Koltuğundan İdam Sehпасına", İkdam Gece Postası, 27 Ocak 1954 -31 Ekim 1955.
- BEYDEŞMAN, Haluk Cemal, "İstiklal Mahkemelerinde Kopan ve Kurtulan Başlar", İkdam Gece Postası, 1 Kasım 1955 - 28 Şubat 1956.
- ÇÖLAŞAN, Emin, "Kurtuluş Şavaşında İstiklal Mahkemeleri", *Milliyet Gazetesi*, 5 Nisan 1981 - 11 Nisan 1981.
- GÜNDAY, Faik, "İzmir Suikasti'nin İç Yüzü", *Dünya Gazetesi*, 4 Eylül 1956 - 6 Mart 1957.
- "İzmir Suikasti Olayı", *Milliyet Yakın Tarihimiz*, Fasikül No: 29. 28 Nisan 1982.
- KANDEMİR, Feridun, "Cumhuriyetten Bu Yana Siyasi Hadiselerin İçyüzü", *Son Saat Gazetesi*, 13 Ekim 1950 - 1 Nisan 1951.
- KANDEMİR, Feridun, "İstiklal Mahkemeleri", *Son Saat Gazetesi*, 2 Nisan 1951 - 21 Eylül 1951.
- KANDEMİR, Feridun, "İstiklal Mahkemeleri", *Son Saat Gazetesi*, 31 Ocak 1952 - 11 Mayıs 1952.
- KANDEMİR, Feridun, "İstiklal Mahkemeleri İdam Hükümleri", *Son Saat Gazetesi*, 25 Eylül 1951 - 28 Ocak 1952.
- KANDEMİR, Feridun, "İzmir Zaferinden İzmir Suikastine", *Son Saat Gazetesi*, 24 Mart 1950 - 12 Ekim 1950.
- "Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor", *Milliyet Gazetesi*, 14 Ekim 1951 - 30 Nisan 1952.
- MUMCU, Uğur, "Gazi Paşa'ya Suikast", *Milliyet Gazetesi*, 12 Ocak 1992 - 26 Ocak 1992.
- R. C., "Atatürk'e Suikastin Tafsilatı ve İçyüzü", *Yeni Sabah Gazetesi*, 21 Ağustos 1947 - 6 Mayıs 1948.

Ek. 2.

**PROF. DR. ERGÜN AYBARS İLE
İSTIKLAL MAHKEMELERİ ÇALIŞMALARININ DÜNÜ BUGÜNÜ VE YARINI
ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ¹⁴**

Hocam öncelikle zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederim. Günümüzde İstiklal Mahkemeleri hakkında akademik çalışmalardan elde edilen bilgiler yerine rivayetlere göre bir kanaat oluşturulmaya çalışıldığı görülüyor. Bu bağlamda İstiklal Mahkemelerinin tarihsel önemi üzerine düşüncelerinizi alabilir miyim?

- Öncelikle altını çizmek isterim ki tarih rivayetlere göre yazılmaz, belge ile yazılır, rivayet gerçek dışı yakıştırmalardır. Ne yazık ki ülkemizde 90'lı yıllardan sonra İstiklal Mahkemelerinin konusu, Atatürk'e ve Türk Devrimi'ne saldırmanın bir aracı haline getirildi.

Türk Devrimi, 19. yüzyıldan itibaren "Hasta Adam" olarak görülmeye başlanan Osmanlı Devleti'nin emperyalizm karşısında yenilmesinin ardından Mustafa Kemal önderliğinde Anadolu insanının verdiği mücadele sonucunda gerçekleşmiş bir olgudur.

Osmanlı Devleti on sekizinci yüzyıldan beri yenileşme çabaları göstermiş, fakat başarılı olunamamıştı. Özellikle yirminci yüzyıla girildiğinde topraklarının Avrupa kıtasında bulunan bölümünü hemen bütünüyle yitirmişti. Balkan Savaşı ve onu izleyen Birinci Dünya Savaşı, İmparatorluğun yalnız Türk unsurunun savaşları olmuştu. İmparatorluk Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkıldı. İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesinden sonra Anadolu'yu işgal ettiler. Buna karşı yapılan Ulusal Kurtuluş Savaşı, 9 Eylül 1922'de Yunan Ordusunun denize dökülmesiyle sonuçlandı.

20. yüzyılın başlarında, Mustafa Kemal henüz genç bir kurmay subay olduğu dönemde iken Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir çöküntü içinde bulunduğu yıllarda, İmparatorluk çöktükten sonra yerine çağdaş bağımsız bir Türkiye kurulması düşüncesindeydi.

Bu yeni devleti kurabilmek için Mustafa Kemal, Türk toplumunu emperyalizme karşı topyekun bir savaşa hazırladı. Ümmet düzeyinde olan bir topluma ulus bilincini vererek yaptı bu mücadeleyi. Bu aşamada onun en yakın arkadaşları bile mandacılık yanlıydılar. O buna rağmen "Ya istiklal ya ölüm" parolasıyla yola devam etti. Bu mücadeleyi, millet iradesine bağlayarak yola devam etti. Millet Meclisi'nin açılışı bunun en önemli göstergesidir. Aynı

14 07 Aralık 2015 tarihinde Ahmet Mehmetefendioğlu tarafından gerçekleştirilen görüşme, Tınaztepe Buca'da yapılmıştır. Prof. Dr. Ergün Aybars'ın hayatı ve tarihçiliği ile ilgili daha geniş bilgi için Bkz., *Ergün Aybars ile Tarih ve Türkiye*, (Yay. Haz. A. Gözcü), Zeus Kitabevi, İzmir, 2008.

mecliste Teşkilatı Esasiye Kanunu'yla, "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir!" denilmiştir.

Türk Devrimi'nin en önemli iki noktasından biri emperyalizme karşı tam bağımsızlık mücadelesinin verilmiş olmasıdır. Diğer önemli noktası ise bu eyleme adını veren Türk Milleti'ne benliğini yeniden kazandırmış olmasıdır. İstiklal Savaşı'nda karşılaşılan bütün güçlülere rağmen Atatürk aşama aşama Türk kelimesini, Türk Devleti, kelimelerini kullanarak bunları yapılan savaşın gerçekleştirilecek odak noktaları haline getirmiştir.

Türk Devrimi'nin ilk yönü anti emperyalist oluşudur. Bu devrim; ulusal egemenliğe dayalı, tam bağımsız yeni bir Türk Devleti kurarak tam olarak hayata geçmiştir. Türk Devrimi'nin ikinci yönü ise çağın gerisinde kalmış olan bir toplumu çağdaş bir topluma dönüştürmektir. Çağdaş devlet demek, aynı zamanda laik bir devlet demektir. Ulusal Kurtuluş Savaşı ile bu yeni devleti kurma süreci başlamıştır aslında. Bir tek adının konması kalmıştır. Bunu sonuçlanması için de savaşın kazanılmasından sonra ilk olarak çağdaşlaşmaya engel olabilecek bir kurum olan saltanatın kaldırılması gerçekleştirilmiştir. Lozan'ın imzalanmasından hemen sonra da fiilen var olan bu yeni devletin adı konmuş Cumhuriyet ilan edilmiştir. Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra da hilafetin kaldırılmasıyla laik sistem yavaş yavaş oluşturulmaya başlamıştır.

Bu süreçte devrime karşı çıkan karşı devrimciler, İstiklal Mahkemeleri aracılığıyla yargılanmışlardır. Atatürk, 1927 yılında Büyük Nutku'nda bu süreçlere ayrıntılarıyla değinmiştir. İstiklal Savaşı'nın hangi şartlarda kime karşı yapıldığını nasıl kazanıldığını anlatmıştır. Ayrıca Türk Devrimi ve modernleşmenin gereğini açıklamıştır. Bütün bunlar Türkiye'yi uygar dünya içersine kazandırma çabasının bir ürünüdür.

Bu noktada İstiklal Mahkemelerinin Türk Devrimi içerisindeki rolünü biraz daha açabilir misiniz?

- Elbette, şurası bir gerçektir ki, dünyada her devrim hareketi, mutlaka devrimin bir parçası olan bu çeşit organlara dayanmıştır. Türk Devrimi nasıl bir gerçek ise, İstiklal Mahkemeleri de bu devrimin başarılmasında gerekli bir organ olarak bir gerçektir. İstiklal Mahkemeleri hukukiliğinden çok, rejimin yerleşmesi için çalışmaları açısından ele alınmalıdırlar. Yeni Türkiye'nin gerçekleştirilmesi için yalnızca bir araç olarak kullanılmış olan İstiklal Mahkemeleri'nin önce İstiklal Savaşında iç güvenliğinin sağlanmasındaki rolü, daha sonra Cumhuriyet döneminde devrimlerin yerleştirilmesindeki rolü ve etkisi açıkça görülür.

Sizin çalışmanızda da özellikle altını çizdiğiniz bir nokta var, İstiklal Mahkemelerinin Fransız İhtilal Mahkemeleri ile olan benzerliğine değiniyorsunuz.

- Bakın, T.B.M.M.'nin açıldığı sıralarda hükümet, içinde bulunduğu olağanüstü tehlikeyi yenebilmek için ulusal birliği, huzur ve güvenliği sağlamak, kaçak olaylarının önüne geçip, düzenli orduyu kurmak zorundaydı. Bu yüzden merkezi otoriteyi gerçekleştirecek bir yol arıyordu. Özellikle Fransız İhtilali'nde olağanüstü tehlikelere karşı, yine olağanüstü kanunlarla ve onların yürütücüsü olan kuruluşlarla çare bulunduğu görülmüştü. Aynı yöntem, Türk İhtilali'nde de denendi ve bu ihtilal büyük değişim ve gelişme göstererek Türk Devrimi'ne yol açtı.

Gerek kuruluş amacı ve şekli, gerekse yetkileri ve çalışma metodu bakımından istiklal Mahkemeleri'ne örnek olduğu, kolayca görülmektedir. Her iki mahkeme de ülke'nin ve özellikle devrimin olağanüstü bir tehlike karşısında olduğu ve kurulan yeni rejimin savunulmasını yapmak gerektiğinde, birbirine çok benzeyen suçlara bakmak üzere, olağanüstü yetkilere sahip olarak kurulmuşlardı.

Günümüzde İstiklal Mahkemelerini, Tedhiş Mahkemeleri olarak nitelendiren görüşler de var. Bu konuda ne düşünüyorsunuz.

- İstiklal Mahkemeleri, normal hukuk mahkemeleri olmadıkları için, çalışmaları da hukuk ilkeleriyle bağdaşmıyordu, insan hakları ve özgürlükleri gibi klasik demokrasi ilkeleri söz konusu değildi. Çünkü devrim mahkemeleriydiler. Türk sivil ve asker yöneticilere emir vermek ve bu emirleri yerine getirmeyenleri de cezalandıracak yetkiye sahip olduklarından büyük moral güçleri vardı. Özellikle idam kararlarının temyizi olmadan derhal uygulamasından dolayı yarattığı korku sebebiyle "Tedhiş Mahkemeleri" olarak değerlendirilmek yanlış bir görüştür. Korku yarattıkları doğrudur. Fakat bu onların devrimci niteliğinden gelmektedir.

Fransız Devrimi'nde, Devrim Mahkemeleri son derece sert bir uygulama göstermiştir. Yalnız 1793 yılında yargılanarak 17.000 kişinin idam edildiği ve bu sayının yargılanmadan idam edilenlerle 40.000'i aştığı göz önüne alınırsa, ne derece kan döküldüğü anlaşılabilir. Rus Devrimi'nde ise, tüm aristokrasi ve burjuva sınıfları hemen tamamen yok edilmişler, milyonlarca insan, devrimciler, tarafından öldürülmüştü.

Unutulmamalıdır ki, İstiklal Mahkemeleri'nin çalıştığı dönem Cumhuriyet tarihimizin en önemli bir süreci olan Türk Devrimi'nin gerçekleştirilmesini sağladı. Dünyadaki Devrim Mahkemeleri içinde en adil

hüküm vereni ve yasalara en çok bağlı olarak çalıştıklarını ve en az kısıcılı olduklarını söyleyebileceğimiz İstiklal Mahkemeleri, Türk Devrimi'ne ve rejime karşı koymak isteyen her gerici ve olumsuz girişimi sert şekilde bastırmış; vatana ihanet, casusluk, karşı devrimci ayaklanma, siyasi suikast gibi önemli davalar yanında eşkıya, şehir kabadayılığı, yolsuzluk, rüşvet suçlarına karşı amansız bir çalışma göstermiştir.

İkinci Dönem İstiklal Mahkemeleri olarak adlandırılan 1923-1927 dönemi nasıl değerlendiriyorsunuz hocam?

- 1923-1927 yılları; İstiklal Mahkemeleri'nin yoğun bir şekilde çalıştığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin büyük sosyal değişiklikler geçirdiği ve devletin laikleştiği en önemli dönemi oldu. Devleti ve hukuk düzenini modernleştiren yasaların büyük bir kısmı bu dönemde çıktı.

Ülkenin milli bütünlüğünün ve Türk Devrimi'nin olağanüstü tehlike karşısında kaldığı bir sırada, Milli Mücadele içinde büyük yararları görülen İstiklal Mahkemeleri'nin yeniden kurulması yoluna başvuruldu. Mahkemeler Meclis tarafından kendilerini yasa ile verilen olağanüstü yetkilerle çalıştılar. Mahkeme duruşmaları açık olarak yapılıyordu. Mahkemeler vicdani kanaatlerine göre karar verme yetkisine sahip olup delil aranmasına gerek yoktu. Fakat yine de çoğu davalarda delil çok önemli oldu. Vicdani kanaatin uyanması için delil arandığı, bulunamadığı durumlarda birçok kişinin beraat ettiği görülüyordu. Kararları temyiz edilemez ve hemen uygulanırdı. Bütün mülki ve askeri görevliler İstiklal Mahkemeleri'nin verdikleri kararları ve emirleri uygulamak zorundaydılar. Bu yetkileri kullanırken hiç bir kuruluşun onları denetlemeye yetkisi yoktu.

İstiklal Mahkemeleri'nin bu döneme vurduğu damga anlaşılmadan, Türk Devrimi de yeterince anlaşılabilir. Klasik bir biçimde anlatıldığı gibi, Türkiye'nin laikleşmesi ve bütün sosyal değişimi gerçekleştiren olaylar birer yasa ile çözülmüş meseleler değildir. Türkiye'yi çağdaş uygarlığa götüren bütün atılımlar devrim yöntemiyle gerçekleştirildiler.

Teokratik devletten laik devlete, ümmetten millileşmeye geçişin temelleri hep bu kısa dönemde atıldı. Bu bakımdan bu dönemin gerçekleştirilmesinde İstiklal Mahkemeleri "devrimin" vazgeçilmez organları olarak çalıştılar. Bu süreçte İstiklal Mahkemeleri gerçek anlamda bütün Türkiye'de karşı devrimci bütün güçleri tasfiye etmek, "Türk Devrimi"ni gerçekleştirmek için kuruldu. Bunu da başardılar. Bu süreci kendi döneminin olağanüstü şartları içinde, Devrim Mahkemeleri olarak değerlendirmeliyiz.

Nitekim Atatürk, Nutuk'ta bu döneme değinerek olağanüstü tedbirler alınması zorunda kalındığını, Şeyh Said ayaklanmasına karşı büyük bir askeri güç kullanıldığını, Terakkiperver Parti'nin muzır çalışmalarından dolayı

kapatıldığını, İzmir Suikasti'nin rejime yönelik bir girişim olduğunu, Takrir-i Sükun Kanunu'nun yürürlükte bulunduğu ve İstiklal Mahkemeleri'nin çalıştığı dönemde yapılan işler göz önüne getirilecek olursa Meclis'in ve milletin güveninin yerinde kullanıldığının anlaşılacağını anlatmış ve "Biz alınan olağanüstü ama yasaya uygun tedbirleri, hiç bir zaman ve hiçbir biçimde, yasa dışına çıkmak için araç olarak kullanmadık, tersine yurttaki dirlik ve düzenliği kurmak için uyguladık; devletin yaşamasını ve bağımsızlığını sağlamak için kullandık. Biz o tedbirleri, milletin medenileşmesinde, sosyal gelişmesinde yararlı kıldık... Şunu söylemeliyim ki biz, her araçtan yalnız ve ancak bir ülkü için yararlanırız. O ülkü şudur: Türk milletini medeni topluluklar içinde yarattığı yere yükseltmek ve Türk Cumhuriyetini sarsılmaz temelleri üzerinde, her gün daha çok güçlendirmek; bunun için de zorbalık düşüncesini öldürmek." İfadesi ile devrimin lideri olarak en gerçekçi yaklaşımla görüşlerini ve amacını belirtmiştir.

Hocam bu noktada 1927 yılında İstiklal Mahkemeleri'nin kaldırılmasını nasıl değerlendirmeliyiz. Zira, Türk Devrimi 1927 yılında tamamlandığı için mi mahkemeler kaldırıldı sorusu akıllara gelecektir.

- Bakın, daha, 1925 yılında Konya'da tuttuğu bir notta, "Biz keyfi hareket etmeyiz. Müstebit asla değiliz. Hayatımız, bütün çalışmamız memleket işlerinde keyfi ve müstebitçe hareket edenlere karşı mücadele ile geçmiştir" diyen Mustafa Kemal, İstiklal Mahkemeleri'nin çalıştığı bir dönemde varmak istediği noktayı açıkça ortaya koyuyordu. Bu bağlamda İstiklal Mahkemeleri; bir amaç değil, araçtı.

Bunun yanı sıra üyelerinin prestiji de sahip oldukları yetkiler dolayısıyla çok artmıştı. Öyle ki 1926 yılında Ankara İstiklal Mahkemesi Başkanı Ali Bey ve üye Kılıç Ali Bey'in ülke içindeki nüfus ve otoriteleri, bir ara Başbakan İsmet Paşa'dan bile daha etkin duruma gelmişti. Mahkemelerin kaldırılmasında bunun da etkisi görüldü. Durumu Atatürk'e anlatan İsmet Paşa'nın isteği üzerine, Atatürk'ün uygun görmesiyle 1927 yılında İstiklal Mahkemeleri'nin kaldırılması sağlandı.

Fakat ihtiyaç duyulabileceği göz önüne alınarak Takrir-i Sükun Kanunu 1929'a kadar yürürlükte kaldı. Menemen olayı ve daha başka olaylarda yeniden kurulmaya gerek görülmedi. İstiklal Mahkemeleri ile ilgili 1922 yılında çıkan yasa ise ancak 1949 yılında yürürlükten kaldırıldı.

İstiklal Mahkemelerinin tarihsel önemi üzerine yaptığınız değerlendirmelerden sonra izinizle biraz da sizin kişisel tarihinizle ilgili sormak isterim. İstiklal mahkemeleri konusunu neden seçtiniz?

- Türk devriminin içinde çok önemli işlevini anlayabilmek için seçtim. Çünkü çok az şey biliniyordu. Fakültede öğrenci olduğum dönemde biz Türkiye

Cumhuriyet Tarihi ya da Türk Devrim Tarihi konusunda hiçbir şey okumadık. Çünkü o dönemdeki tarihçilik anlayışında Cumhuriyet Tarihi henüz tarih olmamış sayılıyordu. Bu ayrı bir alan olarak kabul edilmiyordu. Ben İstiklal Mahkemeleri'ni kendime çalışma konusu olarak seçtiğimde pek çok kişi bu alan tarih sayılmaz, bu alanda nasıl çalışacaksın demişti.

Bu konuya daha önce bir öğrencimin hazırladığı nehir şöleşti kitabında da değinmiştim. Öğrencilik dönemimde beni en çok etkileyen konu İstiklal Mahkemeleri olmuştu. O tarihe kadar konu detaylı bir şekilde ele alınmamıştı. Bunun yanı sıra şunu fark etmiştim. İstiklal Mahkemeleri, Fransız İhtilali'nden sonra kurulan Devrim Mahkemeleriyle çalışma yöntemi açısından benzerlik gösteriyordu. Benim de bu sürece özel bir ilgim vardı. Bize fakültede verilenden daha fazlasını araştırma yapma gereği duymuştum. Böylece İstiklal Mahkemeleri'yle; Fransız Devrim Mahkemeleri'nin benzerliklerini görme şansım oldu. Bu noktadan hareketle bu konuyu araştırmayı daha fazla istedim.

Hocamın yanına gittim ve şöyle dedim; "Hocam, ben İstiklal Mahkemeleri üzerine doktora yapmak istiyorum." Bu konuyu hocama söylerken düşüncem İstiklal Mahkemeleri'nin tamamını kapsayan süreci ele almaktı. Yani 1920'den 1927'ye kadar olan dönemi tek bir çalışmada ele almak istiyordum. Hocam bu önerimi kabul etmedi. Konuyu bir defada ele almak yerine iki farklı dönem halinde incelememi önerdi. Çünkü daha önce de söylediğim gibi konu çok az biliniyordu. Mahkemelerin çalışmalarını, kuruldukları yerleri, hangi suçları ele aldıklarını tam anlamıyla ortaya çıkarabilmek için geniş bir zaman dilimine ihtiyaç vardı. Hocam bana konuyu öncelikle "İstiklal Savaşı Yıllarında İstiklal Mahkemeleri" olarak almamı söyledi. "Daha sonra yani doktora bittikten sonra Cumhuriyet Dönemi İstiklal Mahkemeleri olarak konuyu araştırmaya devam edersin" dedi. Ben de hocamın bu önerisine uyararak çalıştım.

Büyük bir emek harcamışsınız hocam, Cumhuriyet tarihinin başyapıtlarından biri olarak kabul edilen çalışma ortaya koymuşsunuz. Çalışmanız son olarak 2015 yılında 70. yıl Yunus Nadi Sosyal Bilimler ve Araştırma Ödülüne layık görüldü. Aradan geçen bunca yıla rağmen İstiklal Mahkemeleri üzerine eserinizin üstüne çıkabilecek yeni çalışma da yapılmadığını da görüyoruz. Çalışmanız sırasında hangi kaynaklardan faydalandınız?

- Çalışmam ağırlıklı olarak TBMM Arşivi'nde bulunan belgelere dayanıyor. Arşivde çalışmam konusunda bana o dönem Trabzon milletvekili olan ve Meclis Başkan Yardımcılığı görevinde bulunan bir kimse yardımcı oldu. Onun yardımı ile TBMM Arşivi'nde çalışmaya başladım. Arşivde uzunca bir süre çalıştım. Ancak benim arşivde çalıştığım zamanlarda tasnifi yapılmamıştı. Meclisin arşivinin çok büyük bir bölümünü İstiklal Mahkemesi arşivi oluşturuyordu. Ama arşiv dediğim de günümüzdeki gibi modern bir arşiv akla

gelmesin daha çok bir depo görünümündeydi. İstiklal Mahkemeleri ile ilgili belgelerin tamamı 30 metre uzunluğunda, yüksek bir duvarı kaplıyordu; kaba bir tasnifi yapılmıştı ancak bilimsel bir tasniften uzaktı.

Bir araştırmacı İstiklal Mahkemeleri Arşivi'ne girdiğinde neyle karşılaşır, İstiklal Mahkemesi evrakları arasında ne bulacaktır?

- Dava dosyaları, yazışma evrakı, karar defterleri... Mahkemelerin birbirleriyle olan yazışmalar, Kolordu komutanlıkları ve valiliklerle yapılan yazışmalar bunun yanı sıra Meclis Başkanlığıyla ve Cumhurbaşkanlığı ile yapılan yazışmalar bu arşiv içerisinde yer almaktadır. Bunların içerisinde en önemli olan mahkemelerin dosyalarında geçen davaların karar defterleridir. Bu defterler, son derece düzenli tutulmuştur.

T. B. M. Meclisi, İstiklal Mahkemesi arşivini tasnif etmeye ve görev yapan mahkemelere göre yayınlamaya başladı, bu konu hakkındaki düşünceleriniz neler?

- Şu ana kadar karar defterlerinin tamamlandığını duydum. Böyle giderse daha çok uzun sürecek demektir. Geç kalınmış olsa da son derece önemli bir adım olarak görüyorum.

Yaptığımız bibliyografya araştırmasından elde ettiğimiz sonuçlara göre hakemli yayınların oranının çok düşük olduğunu tespit ettik. Bu durumu nasıl değerlendirirsiniz.

- Hakemli dergi alışkanlığının Türkiye'de geç kalmış olmasının bunda payı büyük olmalıdır.

İstiklal Mahkemeleri üzerine hazırlanan tezlerin %23ü doktora %77 si yüksek lisans tezlerinden oluşmakta. Bu oranlar hakkındaki düşünceleriniz nedir?

- Bu oranlar elbette ki İstiklal Mahkemeleri üzerine yapılan akademik çalışmalar hakkında bir fikir vermekte ancak ben matematiksel olarak hiç düşünmemeyi tercih ederim, önemli olan hazırlanan tezlerin içeriği ve bilimsel kalitesidir.

Yaptığımız araştırmada İstiklal Mahkemeleri üzerine hazırlanan tezlerin %27'sinin İnkılap Tarihi Enstitülerinde çalışıldığını tespit ettik. Bu durum İnkılap Tarihi Enstitülerinin İstiklal Mahkemeleri gibi önemli bir konuya daha az ilgi gösterdiği izlenimi yaratmaktadır. Bu konu hakkındaki düşüncelerinizi öğrenebilir miyiz?

- Bu durum İstiklal Mahkemesi arşivlerinin 1980 sonrası kapanmış olmasına bağlanabilir.

Hocam son olarak İstiklal Mahkemeleri üzerine çalışacak araştırmacılara ne tavsiye edersiniz.

- Tarih yazmak son derece zor bir iştir. Bir tarihçinin her şeyden önce bilimsel objektiflikten ayrılmaması zorunludur. İstiklal Mahkemeleri, Türk Devrimi'nin temellerinin atıldığı bir dönemde çalıştılar. Tarihi olguları, kendi yaşadığınız dönemin değer yargılarıyla değerlendiremezsiniz. Bunun yanında bilimsel ölçüleri de kendi keyfimize göre değiştiremeyiz.

Yakın tarihimizin kısır intikam, hesaplaşma, günlük, kısa vadeli siyasi çıkar çatışmalarına karıştırılmaması gereklidir. Bilim adamları bu sorumluluklarını unutmamalıdır.

Zaman ayırdığınız için teşekkür ederim hocam.

- Ben teşekkür ederim.